

ÜLIÕPILASLEHT

TARTU ÜLIÕPILASKONNA HÄÄLEKANDJA

Tellimishinnad:		Kuulutuste hinnad:			
Siserligis:		Kuulutuste osas:		Tekstis:	
1 kuu peale (postiga) M.	30. —	1/1 külj M.	1700. —	1/1 külj M.	2500. —
3 " " " "	90. —	1/2 külge " "	900. —	1/2 külge " "	1300. —
1921. a. lõpuni " "	240. —	1/4 " " "	500. —	1/4 " " "	700. —
Väljamaale:		1/8 " " "	300. —	1/8 " " "	400. —
1 kuu peale (postiga) M.	45. —	1/16 " " "	150. —	1/16 " " "	200. —
3 " " " "	135. —				
1921. a. lõpuni " "	360. —				

Numbri hind Mk. 15.—

Toimetuse ja talituse aadress — Tartu, Rüütli tän. 9, „Postimees“. Tel. 80.

Käskkirjad mitte-kirjasaatjate poolt arvatakse vastava soovivalduse põhjal reahonoraari alla.

№ 11.

31. oktoobril, 1921.

II. aastak.

Eesti kõrgema haridusega intelligenti tuleviku-väljavaadetest.

Hoogne on praegu Eesti akadeemiline elu. Juba kolmele tuhandele hakkab lähenema nende arv, kes Eesti ülikooli kaudu Tartus on asunud omandama omale kõrgemat süstemaatilist haridust. Järjeliselt on igal aastal umbes 500 kõrgema haridusega isikut asumis tööle rahva sekka, kelle keskelt nad võrsunud; on ju rõhuv enamuse meie üliõpilastest eestlased, ja ka see osa, mis kuulub teistesse rahvustesse, on ometi suuremalt jaolt pärit Eestist, siin sündinud, üles kasvanud.

Hariduse janu, tungi kõrgema hariduse järele tuleb igal tingimisel pidada positiivseks nähtuseks iga rahva peres; liiati veel meil, noore rahva keskel, kes alles asunud omale jalale, kus tuntud haritud jõudude puudust, vajatud nende tööjõudu. Kuid kõigest sellest hoolimata ei maksa silmi kinni pigistada selle ees, et ühes üliõpilaste pere kasvamisega on juba tekkinud ka teatav mure üliõpilaspere keskel, — mure tuleviku pärast ülikooli lõpetamise järele. Põhjuseks on siin see, et on juba filmiks tulnud märke, mis võidakse pidada tööala kitsaksjäämise ettekuulutajateks. Nii on avalikkuse ette kantud teateid, et, näit., arste meil juba küllaldaselt, neil raske kohta leida jne. Kõigest sellest näib teatav pessimism, rahutus tekkimas olevat õppiva ülikooli noorsoo keskele, korratakse isegi küsimusi — „kas maksab üleüldse?“ — ja kui lõpuks siiski veel küsimus jaatavalt vastatakse, siis asutakse kõigi niisuguste kahtluste tagajärjel tööle ometi teatava umbusuga, ilma suurema sisemise rõõmuta, teatavas lootusetuses tuleviku pärast.

Järgnevates ridades olgu katsutud veidi selgust muretseda küsimuse peale, kas siis tõesti põhjust on seesuguseks pessimismiks ja kas siis tõesti juba Eestis karta on haritlaste üleküllust?

otsekohene vastus selle küsimuse peale on nende ridade kirjutaja arvates: veel mitte. Kaugeltki mitte! Sest kui praegu pilku heita meie avaliku elu aladele, siis võime siin tähele panna seda, et meil kõigest hoolimata on valitsemas suur pinnapoolsus igalpool. Esimesel silmamisel paistab küll, nagu oleks „ruumipuudus“ juba üleüldine, nagu oleks ära võetud kõik „vabad kohad,“ kuid asja sisulisele juurdlemisele asudes näeme ja leiame kohe, et meie iseseisva riikliku ja rahvusliku elu aparaadil on olemas küll väline koor, nagu mujalgi maailmas, aga kaugeltki mitte sellele vastav sisu. Riiklikkudes asutustes töötavad endised alamate ametiasutuste väikesed ametnikud praegu sekretääradena ja osakondade ehk alaosakondade juhatajatena; endine kohtuametnik, kes süstemaatilisest juriidilisest haridusest kunagi undki pole näinud, istub kohtuniku kohal, endine metsaülevaataja kirjutaja on metsaülem ehk metsade peavalitsuse liige; kogukondliku elu juhtivateks tegelasteks on sagedasti alevi majaperemehed ehk võrtpoodnikud jne. jne. Ja meie teaduslik kirjandus, koolikirjandus — eks ole need suuremalt jaolt ainult eestikeelsed, aga mitte eestilised; need on enamasti tõlgitud ja väga kallilt tõlgitud, sest ajalehtedes kirjeldatud paarisajatuhandelised honoraarid tõlgitud õperaamatukeste eest — eks kõnele need mõnesugust tähendusrikast keelt. Ühe sõnaga: kogu meie avalik elu on veel niisugune maa, mis on haritud äärmiselt madalasti, vana harjumuse järele, ilma et palju elavat, iseseisvat väimu selle peal tegevuses oleks, kes teadlikult suudaks tarvitusele võtta põhjalisemaid ja viljakandvamaid haridusviise. Ja üksikud „instruktorid“ selles pealiskaudsete harijate peres — meie põhjalisema haridusega ja laialisema ettevalmistusega isikud — need on nagu „valged varesed“ suure karja hulgas, mille tõttu neil ka võimata palju juhtivat mõju avaldada üle oma tegevusala, nii et seal rohkem tagajärgeid näha oleks. Juhtimise asemel on nad kohaste kaastööliste puudusel sagedasti sunnitud ise suurt pisikeste, õiguspärast alamate kaastööliste tegevusvalda kuuluvate tehniliste tööde hulka oma kanda võtma, kaldudes niiviisi kõrvale oma otsekohesest tegevusest ja ülesannetest.

Niisugusest seisukorrast pääseda võime ainult sel teel, kui valgub põhjalisema haridusega jõude kõigile elualadele. Eestkätt on neid vaja igale poole riigivalitsuse asutustesse kõigile neile kohtadele, kus ei tarvita mitte ainult tehnilist käsutäitmist, vaid ka mingisugust iseseisvat otsustamist. Edasi: peame kord ju ka ometi sinnamaale jõudma, et õigusemõistjad — kohtunikud — oleksid ka õigusteadusliku haridusega, kohtute kõige alamatest astmetest peale, samuti kohtu-uurijad, sekretäärid j. t. Niisamuti vajab administratiivne ala riigi organismis kahtlemata suuremat hulka õigusteadusliku haridusega isikuid.

Omavalitsuse alal leiame praegu ainult üksikuid isikuid vastava kõrgema haridusega, kellel oleks laialisem vaade omavalitsuse elu ja ülesannete ning selle otstarbekohasema korralduse võimaluste peale üleüldse. Ainult linnade ja maakondade omavalitsuse juhtivatel kohtadel leiame praegu üksikuid seesuguseid isikuid. Kuid sellest on vähe, ja mitte sugugi liialdatud ei ole nõudmine, et edaspidi, näit., vallasekretääridegi kohad vastava kõrgema haridusega isikute käes peaksid olema; omavalitsuse elu

põhjalikumale väljaarenemisele oleks sellest ainult kasu ja ka palgaolude suhtes on siin võimalik asjast üle saada, vähemalt suuremates valdades.

Kui võtta kokku kõik need alad — nimekirja võiks muidugi veel märksa pikemaks venitada — siis võime julgesti tunnistada, et vähemalt neile, kes õigus- ja ühiskonnateadusi õpivad, esialgu küllalt tänuulist tööala leidub Eesti riigi ja ühiskonna aparaadis.

Mis puutub arstiteadusse, siis võib sellel alal tõesti märgata teatavat küllust, ja seda märgates on noorematest arstiteaduskonna üliõpilastest paljud teistesse teaduskondadesse juba üle läinud. Peab aga tunnistama, et maal siiski veel hea hulgakene arsti kohti vabad on ja siis ka see ala vähemalt esialgu kedagi veel hädasse ei jäta.

Koguni puudus on aga loomaarstidest, aga imelikul kombel ei näi see ala meie noori ligi tõmbavat, sest Tartu ülikooli loomaarsti teaduskond on sunnitud omale tänavu koguni väljamaaltki (näit. Leedust) õpilasi otsima.

Et põllumajandusteaduskonna lõpetajaid laialine tegevusväli ees ootab, ei tarvita pikemat seletust. Samuti ei ole niipea tegevuspuudust karta ka selle teaduskonna metsaosakonna lõpetajatel.

Mis nüüd aga puutub filosoofia-, matemaatika- ja loodusteaduskonna lõpetajatesse, siis on nende pea tegevusala koolis, keemikutel peale selle meie kasvavas tööstuses jne., missugune ala küll teataval määral piiratud on, kuid vastava arvustiku puudusel ei ole siinkohal võimalik lähemalt välja arvata, kuipalju siin üleküllust tekkimas on ehk kuipalju mitte. Igatahes on ka nende teadusharude õppijate arv võrdlemisi vähem ja sellega oleks ehk suurem liigrohkuse hädaoht esialgu kõrvaldatud.

Kõike kokku võttes ei tahaks seega kuidagi veel ühineda arvamisega, nagu oleks meil juba lähematel aastatel haritlaste liigrohkest karta. Ja ma usun, et otsekohe seda niiväga ei kardetagi, vaid kui kartust on, siis kõigepealt vast selle üle, mis puutub meie kõrgema haridusega isikute tulevastesse sissetulekuvõimalustesse. Ja siin tuleb nüüd küll salgamata tunnistada, et need ajad, mil kõrgem haridus üksikute aladel õige sagedasti rikkuseomandamise abinõuks oli, küll möödas on ja tulevane Eesti haritlane teenistuseolude suhtes rehkendama peab üsna harilise kodaniku võimalustega. Seda võime tähele panna juba teisteski haritlaste-rohketes maades, kus juba ammu sinna välja on jõutud, mille poole meil aremine minemas. Kuid sellepärast ei saa tunnistada, et kõrgema hariduse omandamisel ka sellest küljest mitte kasu ei ole, vaid peab silmas pidama, et võistlus neid, kellel tähendatud haridus puudub, vast juba lähemas tulevikus nende sennistelt tegevusaladelt üleüldse välja hakkab suruma, mille tagajärjel kõrgem haridus intelligentlikkudel tööaladel otse teenistuse saamise eeltingimuseks võib muutuda. Elu ise aga muutub selle tagapõhjal järjest põhjalisemaks ja kihutab noori haritlasi järjest uusi ja uusi tegevusalasid ja piirkondi otsima ning isegi looma, milleks praegu veel nii mitmeidki võimalusi. Praegu on veel aeg, kus meie keskkoolidel rasked õigusteadlasi kodanikuteaduse õpetusandjaid saada, kuid tulevikus seesuguseid nähtusi igatahes enam ei ole, vaid töölisi leidub igale poole, kus neid vaja. Ja paremad kohad saavad muidugi neile, kes end nende väärilistena näitavad. Sellepärast peab meie praegune ülikooli noorsugu ennast ka koguni teistviisi elule ette valmistama kui varemalt. Siis ei olnud palju tähtsust sellel, kas noor õppija sidet rahvaga otsis ehk mitte, ülikooli diplom kindlustas talle koha igatahes.

Nüüd aga on asjaolud muutumas ja meie üliõpilasel ei ole küllalt ainult teaduse õppimisest, teaduslikust tööst ülikoolis, vaid ta peab juba oma õpi-aastates ühel ehk teisel teel katsuma elavat sidet pidada rahvaga, katsuma esineda väärilisena, tarvilise liikmena ühiskonnas. Ainult siis võib ta kindel olla, et tal auditooriumist lahkudes koht ja tööala valmis on.

Sellepärast siis: pessimismiks ei ole meie praegusel ülikooli noorusel mitte põhjust, kuid asjata on aga ka igasugused õhulossid intelligentsi eesõigustatud seisukorra asjas. Tööd ja tegevust iseseisvas Eestis leidub küll, tarvis ainult tahta ja osata end sellele tööle rakendada. A. Tammanu.

Alma mater Tartuensis.

III¹⁾ 1. XII. 18— 1. XII. 19 a.

Nagu kord juba tähendatud, võeti ülikool Saksa okkupatsiooni võimudelt 1. detsembril 1918. a. üle. Sakslaste poolt kirjutati lühikesele üleandmise aktile mitte tolleaegne ülikooli rektor prof. Dehio, vaid A. O. K. 8. poolt ülikooli valitsejaks või korrapidajaks määratud pealik Helfritz alla, kuna Eesti valitsuse poolt alla kirjutati praegune ülikooli kuraator, professor P. Põld ja tolleaegne Lõuna-Eesti peavolinik H. Luht.

Okkupatsiooni-aegse ülikooli teaduseesitajad, nagu professorid, dekaanid jne. olid enamasti kõik, peale mõne üksiku, kas juba ära sõitnud, või hoidsid meelega sarnasest „enne kuulmata loost,“ kui ülikooli eestlastele üleandmine, eemale. Rektor Dehio käis pärast üleandmist veel mõne korra ülikoolis üht-teist asja õiendamas ning nende teenijate eest kostmas, kes okkupatsiooni võimude poolt ametist kõrvaldatute asemele teenistusse olid võetud. See sündis aga nii pealiskaudselt, moodu pärast, kuna ta ise, teaduse alal nii auväärt vanaherra, hirmus sapine oli vististe tavalise „kuulmata loo“ pärast, kui ülikooli eestlaste kätte andmine. Mis hakkavad need ülikooliga tegema, arvasid vist lahkuvad võimud, kuna nad teadsid, et meil ühtki õpejõudu kohale jäänud ei olnud, kes varem juba ülikooli administratiiv- ja korraldusasjadega tegemist oleks teinud, neid asju tundma õppinud.

Alguses oli asi ka tõesti raske: ei olnud tarvilisi inimesi, õpejõude, õpeabinõusid, ega ka vabasid krediite Vabariigi Valitsuse poolt, kelle kogu jõud kodumaa kaitsmise peale oli koondatud.

Ülikooli ülevõtjad seisid alguses endise kuulsa Tartu ülikooli juures nagu puruks löödud küna ees: kõik tarvilised asjad ja varandused olid evakueeritud, segi paisatud, mitmesugused uued korraldused loodud ja isegi kõik arvepidamise raamatud ära viidud, mis ka sarnase asutuse juures, nagu ülikool, mitte viimast osa ei mängi.

Peale selle kerkisid Peipsi tagant ähvardavad enamluse kõuepilved horitsondile.

Uutel ülikooli korraldajatel tuli ettevõtte juures õige suuri jõupingutusi teha: ei olnud vana korraldada, kõik tuli uuesti ja meie nõuete kohaselt luua. Kõigepealt tehti isikutele, kes kuhugile ülikooli õpeasutuste juure

1) V. „Üliõpilasteht“ № 3/4 ja 5/6.

alles olid jäänud, korraldus, et nad kõik ülikooli varandused, mis sakslaste lahkumise järele asutuses olemas olid, registreeriksid ja nende nimekirjad ülikooli kuraatori kätte saadaksid.

Samuti anti ringkirjaliselt kõigile ülikooli juures teenistuses olevatele isikutele teada, et nad 1. jaanuarist 1919. a. ametist vabastatud on ning neil, kes soovivad edasi teenistusse jääda, tuleb ülikooli ajutise valitsuse ees sellekohase palvega esineda. Et okkupatsiooni võimud teenistusse jäänud isikutele palga detsembrikuu eest ette välja olid maksnud, siis keelati ka kõigil ära omavoliline enne 1. jaanuari teenistusest lahkumine.

Esimeste eestikeelsete ringkirjade õpeasutuste esitajatele kättesaatmise juures tuli väike vahejuhtumine ette, kus keegi kohale jäänutest õpejõududest kirjade postiraamatusse saksakeelse märkuse tegi, et ta on ühe eestikeelse „kirjatüki“ saanud, mida ta lugeda ei oska ning saatis ametliku paberi tagasi. Kui kiri uuesti temale kätte saadeti ja rõhutati tema täitmist, siis ei kordunud seda enam.

Teenistusse edasi jääda soovisid kõik isikud, kes okkupatsiooni ajast ülikooli juures teenisid, andes vastavad palved sisse. Üks kohale jäänutest saksa soost õpejõududest esitas isegi okkupatsiooni aegsete Saksamaalt pärit olevate professorite ja teiste õpejõudude nimekirja, kes kõik in corpore valmis oleks olnud ülikooli teenistusse tagasi tulema, kui Eesti ülikooli valitsus neid oleks kutsunud.

See asjaolu näitab, et need Saksamaa professorid, kes esimest korda ja õige lühikest aega Eestimaal, said viibida, uskusid nähtavasti siis alles algava Eesti riigi valitsuse kestvuse ja korralikkuse sisse rohkem, kui seda mõned meie kadakatest ja isegi puhteestlased praegu veel teevad.

Et kõik ülikooli õpe- ja teised asutused pidid lähemal ajal isikutelt, kes okkupatsiooni võimude poolt ametisse olid pandud, vastu võetud saama tarviliste korralduste tegemiseks ja juhatamiseks, siis kutsus ülikooli kuraator sellekohase komisjoni kokku, peajasjalikult isikutest, kes olid koondunud okkupatsiooni ajal asutatud Eesti Akadeemilise Ühingu ümber. See komisjon jõudis ainult kolm istangut enne enamlaste Tartu tulekut ära pidada.

Esimesest koosolekust, mis 11. detsembril 1918. a. oli, võtsid osa: ülikooli kuraator P. Pöld, Akadeemilise Ühingu poolt järgmised isikud: lektor J. Jõgever, advokaat J. Ostrat, ülemkooliõpetajad: J. Varik, J. Sarv, H. Reichenbach, V. Ernits; arstid: Dr. A. Schulzenberg, Dr. R. Elken, Dr. R. Bernakov ja Dr. J. Prisko ning kuraatori poolt komisjoni liikmeks määratud ülikooli majandusnõunik K. Laagus.

See koosolek otsustas ja määras ülikooli asutuste ülevõtjateks ja ajutisteks juhatajateks järgmised herrad: haavakliiniku — Dr. J. Prisko, sisehaiguste kliiniku — Dr. R. Elkeni, naistekliiniku — Dr. Bernakovi ja Dr. A. Sossi, silmakliiniku — Dr. Bernakovi, sise-, sugu- ja nahahaiguste polikliinikute — Dr. A. Schulzenbergi, laste kliiniku ning kõrva-, nina- ja kurguhaiguste polikliiniku ülevõtjaks — Dr. F. Leppa. Närvi ja vaimuhaigete kliinik otsustati ajutiselt Dr. Bresovsky hoole jätta. Samuti määrati teiste õpeasutuste ja instituutide ülevõtjateks, nagu anatoomia, farmakoloogia, võrdleva anatoomia, operatiiv hirurgia ja kohtulik-arstiteaduse instituutide jaoks — Dr. K. Jüriado ja Dr. H. Sõber; füsioloogia, patoloogia ja hügieeni — Dr. Lepp; rohuteaduse — prov. A. Pedel; keemia, füüsika ja matemaatika kabinetide — J. Sarv ja K. Loskit; mineraloogia

ja geoloogia — H. Bekker; zooloogia instituudi, botaanika aia ning kabineti — H. Reichenbach; tähetorni — H. Jaakson, kunstide muuseumi ja ajaloo ja keeleteaduse seminariümide — E. Eisenschmidt ja V. Ernits ja raamatukogu ülevõtjateks — V. Ernits ning M. J. Eisen.

Meteoroloogia observatoorium, mille üle poolesaja aastast tegevust ei arvatud soovitavaks katkestada, jäeti kauaaegse observatooriumi juures töötava dotsent K. Kochi hoole. Selle tagajärjel ilmus ka K. Kochi sulest esimene eestikeelse pealkirjaga, kuid veel saksa keelse tekstiga, kirjatöö ülikooli poolt juba 1919. a. kevadel — „Tartu ülikooli meteoroloogilised vaatlused 1918. a. jooksul“ ja ülikooli pidulikuks avamise ajaks — „Tartu ülikooli meteoroloog. observ. 50 aast. kestvusel“ juba eesti-saksa keelse tekstiga, mis kõigile Euroopa ülikoolidele ja teistele õpeasutustele laiali saadeti, nagu see ülikoolide vahel teaduslike tööde vahetamiste juures viisiks on. Nendega oli esimene Eesti ülikooli teaduslik tutvustamine väljamaal juba 1919. a. tehtud. Seni on meteoroloog. observ. poolt kuni 11 kirjatööd Eesti ajal ilmunud.

Nagu teada, seisis õpetegevus ülikoolis. Ja asutuste ajutised hool-dajad määrati selleks, et järele jäänud varandusi korraldada ja valvata, kuna kliinikud edasi töötasid.

Kuna Saksa okkupatsiooni väed maalt välja põgenedes meelega igati takistasid meie valitsuse tegevust ja kaitseväge korraldamist ning tihti isegi enamlaste okkupatsioonile avalikult teed tasandasid, siis ei olnud võimalik rutuga ja puuduliselt korraldatud kaitselidude salkadel ja kohalistel nõrkadel väeosadel Tartut kaitsta, pidid ta mäha jätma. Selle tõttu olid sunnitud ka paljud isikud, kellele Tartu jäämine kardetav oli, ära sõitma. Nii teatas ülikooli kuraator kolmandal ülikooli korraldava komisjoni koosolekul, et ta ära sõitma peab ja soovitas oma asemikuks ülemkooli-õpetaja, praeguse professori, J. Sarve. Valikuga oldi nõus. See oli ka ajakohane valik: Sarv, kui tuntud teaduse ja radikaalsete vaadetega mees, ei saanud enamlaste vaenu osaliseks, vaatamata selle peale, et ta energiliselt ja täie anduvusega ülikooli huvide eest igal pool välja astus ja hoolitses. Ta suutis ja oskas ka oma lihtsa sõbralise olekuga tol ajal teravaks kippuvad vahekorrad tasandada. Kui terror Tartus suureks kujunes, ja alalised läbiotsimised ja mahalaskmised kordusid, siis segas herra Sarv, hoolimata sõprade hoiatustest, ennast isegi üldpoliitilistesse küsimustesse: käis täidesaatva komitee esimehe juures mahalaskmiste vastu protesteerimas, lubades ülikooli kommisaari ametist, milleks ta vaheajal „ametlikult“ oli ümber nimetatud, ära astuda, kui sarnast mõttetut terrori jätkatakse.

Frondi taga Tallinnas, kus asjaolusid lähemalt ei tuntud, oli herra Sarve ning mõne teise seltskondliku tegelase kommissaarideks nimetamine mõnedes ringkondis, peasjaliselt ajalehemeeste juures, suurt imetust ja pahameelt sünnitanud. Seal öeldi: need ja need isikud olla Tartus kommunistideks hakanud, egas muidu neid kommissaarideks poleks määratud. Kui nende ridade kirjutaja kolmandal päeval pärast Tartu tagasivõtmist ameti asjus Tallinna jõudis, siis oli tublisti tegemist, et isegi sarnastele isikutele, kes herra J. Sarve kui parandamata idealisti täiesti tundsid, selgeks teha, kuidas tema ning teiste „kommunistiks“ hakkamisega lugu oli.

Asutatud ülikooli ülevõtmise ja korraldamise komisjon sai veel ühe ning ühtlasi viimase koosoleku ära pidada 23. detsembril, kui Vene kommunistid juba Tartus olid. Siis lõpetati selle komisjoni tegevus ja kästi

valida ülikooli töölise nõukogu, kes ülikooli pidi valitsema ja korraldama. Esimest korda valiti üleüldisel koosolekul nõukogu, milles olid iga ameti teenijad esitatud. Nii kuulusid nõukogusse ka mõned arstid ja assistendid. Seda nõukogu ei tunnistatud maksvaks, kästi uus, ainult töolistest koosseisev nõukogu valida. Suurel ülikooli teenijate koosolekul, kus uus nõukogu pidi valitama, pani keegi intelligentide hulgast täidesaatva komitee esitajale küsimuse ette ära seletada, kust nimelt tööline peale hakkab ja kuidas seda mõista tuleb, sest et kõik ju töötavad ja tööõuete järele üksteisele alluvad ja käsutada on. Vastus jäi küsimuse peale võlgu, ja koosolek saadeti laiali. Selle järele valis siis üks erakoosolek, kuhu kokku kutsuti ainult teatavad isikud ja enamasti kõige lihtsama töö alalt, ülikooli töolistest nõukogu. Et nõukogu liikmed arusaajad isikud olid, siis ei seganud nõukogu ennast mitte muude asjade sekka, vaid arutas ainult mõnesuguseid ülikooli majanduslikke küsimusi ja kaitses tihti ülikooli huvisid sissetulnud võimude vastu, mispärast ülikool ka enamlaste 3¹/₂ nädalise valitsemise ajal suuremat ei kannatanud ja nõukogu liikmed ise, kui Eesti maleva Tartu tagasi võttis, sõjaväe võimude poolt karistuse osalisteks ei saanud.

Kui enamlased 14. jaanuaril 1919. Tartust välja löödi ja ülikooli kuraator, kes vabatahtlikult kooliõpetajate bataljoni astunud, sõjateenistusest sõjavägede ülemjuhataja käsul vabastati, siis algas katkestatud ülikooli korralduse töö uuesti peale. Ehk küll suurtükkide mürin vahetpidamata esiteks Nõo-Elva ümbruses kostis, viimati ikka kaugemale nihkus, kuni ta alles kevadepoolsel suvel Pihkva taha ära vaibus, tehti ülikooli korraldamistööd hoolega edasi. Ülikool pidi ju sügisel avatama! Kuna ilmasõda inimestel aastaid ära oli riisunud, siis tuli neile, kes õpetööst osa võtta said, seda võimaldada.

Suuri raskusi tegi tarviliste jõudude puudus, kõik olid kaitsesõjas ja riigiasutamistöödes mitmevõrdselt koormatud. Isegi võimata oli harilist kantselei ametnikku mõnikord saada, sest neis asutustes, millel sõjategevusega ühendust oli, makseti suuremat palka, kui nad ülikoolist võisid saada. Samati viibis mõnikord nädalate kaupa ülikooli kuraator Asutava Kogu koosolekutel. Korraldustöö viidi siiski olemas olevate väheste jõudude abil nii kaugemale, et juba 6. oktoobril võidi õpetöödega mõnes teaduskonnas algust teha.

Et ülikooli uuesti korraldamise ja organiseerimise töid ning ülikooli uute kavade ja sihtide küsimusi, millel meie rahva ja riigi tuleviku kohta määrata suur tähtsus saab olema, mitte piiratud komisjonis ära määrata, otsustas ülikooli valitsemise komisjon oma koosolekul 13. märtsil 1919. aastal, kutsuda esitajaid laiemaist ringkondadest ülikooli tuleviku sihtide määramisest ja kavatsuste kokkuseadmisest osa võtma. Nii saadeti kutsed järgmistele asutustele ning organisatsioonidele, kes omalt poolt volitasid edustajateks ülemalnimetatud komisjoni: 1) Eesti arstide selts — Dr. A. Schulzenbergi, asemik Dr. Bernakov; 2) Tartu linnavalitsus — Ed. Juhanson, 3) farmatsöitide päev — prof. J. Lilli asem. J. Metsapa, 4) akadeemiline ühing; usuteaduskonna — J. Variku, õigusteaduskonna — J. Ostrati, keeleteaduskonna J. Jõgeveri, V. Grünthali ja J. Sildniku ja füüsika-matemaatika teaduskonna asjus — J. Langi, H. Reichenbachi, K. Treffneri ning A. Luksepa; 5) T. E. Ü. O. asemikkude kogu — üliõpilased: V. Crulli, K. Tüüri, H. Visnapuu, asem. V. Luik,

A. Sternfeldt ja E. Õsso. Haridusministeerium volitas oma asemikuks kuraator P. Põldi, kes komisjonis, ühes ülikooli majandusnõunikuga K. Laaguselga, ka ühtlasi ülikooli edustajad oli.

Saksa seltside nimel tegi Dr. J. Meyer ettepaneku, et ka nende asemikke ülikooli korraldustöödest osa võtma kutsutaks. Tol ajal valitsevaid poliitilisi olusid arvesse võttes, ei leitud sündsaks nende soovi täita.

Seltskondlike organisatsioonide esitajatest moodustatud komisjon pidas viis koosolekut ära, kus muude küsimuste harutamise hulgas ülikooli tulevaste sihtide ja korralduste kohta järgmised põhimõtted üles seati: I. „Ülikooli sihiks peab olema 1) teaduste edendamine ning arendamine, 2) noorsoo teaduslik kasvatus ja 3) kõrgema haridusega tegelaste ühiskonna teenistusele ette valmistamine.“

Tsiteeritud sihtjoonte formuleerimine iseloomustab teatavas mõttes meie tegelaste endist seltskondlikku arenemist ja kasvatust, kus sõna riik, riiklus jne. sugugi ei ole tarvitatud, tarvitada tahetud, või ehk tarvitatud peidetud kujul sõna „ühiskonna“ all.

II. Õpe- ja ametlikuks keeleks ülikoolis tunnistati eesti keel. Et aga esimestel aastatel, sellekohaste õpejõudude puudusel, võimalik ei ole kõigi õpeainete õpetamiseks eesti keelt tarvitusele võtta, siis otsustati lubada õpetamiseks abikeeltena saksa-, vene- ning teisi keeli tarvitada.

III. Et sarnase suure õpeasutuse jaoks, nagu ülikool, mida endise vene ülikooliga võrreldes veel laiendada ja täiendada tuli, tarvilist arvu oma rahvusest õpejõude esialgu võimata oli leida, siis tunnistati tarviliseks kutsuda võimaluse järele neid Soome-, Saksa- ning Venemaalt ja ka kohalisi Saksa teadusemehi, kui viimaste endine poliitiline tegevus selleks takistusi ei sünnita. Iseäranis soovitavaks tunnistati Soome õpetlaste teenistusse kutsumine, kes hõlpsasti eesti keele võivad omandada.

IV. Ülikooli allumise küsimuse juures otsustati: ülikool peab olema autonoomne ja käib üleriikliku hariduse ühtlustamise ning korraldamise suhtes haridusministeeriumi alla. Et aga vaba õpetegevus ja teaduste edendamine ministrite vahetuste tagajärjel parteide võitlustest ärarippuvaks ei saaks, tuleb haridusministri võimupiir ülikooli põhikirjas kindlasti ära määrata.

V. Teaduskondade nimetused otsustati järgmiselt muuta: endine ajaloo-keelteteaduskond — ajaloo-filosoofia-teaduskonnaks; füüsika-matemaatika teadusk. matemaatika-loodusteaduskonnaks, kuna arsti- ja õigusteaduskondadele endised nimetused jäid. Juure asutada otsustati põllumajandusteaduskond; samuti otsustati ühendada end. veterinaarinstituut loomaarstiteaduskonnana ülikooliga. Usuteaduskonna avamise küsimus jäi komisjoni koosolekul 14. juunil hääle lahkumineku tõttu otsustamata.

Et asutuste ja seltskondlike organisatsioonide poolt volitatud edustajad teaduskondade korralduse sisemist tööd ei saanud teha, siis otsustati igale teaduskonnale ajutine dekaan valida ja haridusministrile kinnituseks ette panna. Valiti dekaanideks: õigusteaduskonnas N. Maim, ajaloo-filosoofia-tead. — J. Jõgever, matemaatika-loodustead. — J. Sarv, arstiteaduskonnas — Dr. J. Luiga; et see ära ütles, siis Dr. K. Konik. Viimase aset täitis aga pikemat aega Dr. A. Schulzenberg. Viimaks valiti veel põllumajandusteaduskonna ajut. dekaaniks agron. P. Köpp ja loomaarsti teaduskonna dekaaniks K. Happich.

Esimeste professorite valimine sündis komisjoni koosolekul 8. juulil, kus ka tolleaegne haridusminister J. Kartau viibis. Valitud said professorid Max Vasmer, Aleksander Kaelas, Aleksander Lipschütz ja Julius v. Kennel, Neist oli M. Vasmer, Saratovi ülikooli professor, kes kõige esimesena, varsti ülikooli sakslastelt ülevõtmise järele, ennast Eesti ülikooli professoriks palus võtta ja siis juba Eesti keelt õppis, mille ta ka umbes ühe aasta teenistuse jooksul Tartu ülikoolis võrdlemisi hästi ära õppis.

Muude asjade hulgas tunnistati tarviliseks endise veneaegse teoreetilise õpeviisi asemel õpetamist võimalikult uuemate, praktiliste meetodide abil maksma panna.

Vaheajal kinnitas haridusministeerium ettepanud ajutised dekaanid ametisse. Selle järele astus endiste korraldavate komisjonide asemele n. n. ajutine ülikooli nõukogu, mis koos seisis kõigist teaduskondade dekaanidest. See pidas oma esimese istumise 12. juulil 1919. a. ära.

Kuna vene ülikool meie maal üksikult, rahvast ja kohalistest omavalitsuse asutustest eraldatuna, nagu vana tshinovnik oma nühinud mundris seisis, astus Eesti ülikool juba oma alguses rahva ja omavalitsuse asutustega lähemasse kontakti. Nii võeti varsti küsimus üles, kuidas linnahaigemajasid, mis enne ülikooli kliinikutega, sakslastest linnaisade ajal, teatavas mõttes „võistlesid,“ ühendada, et kulused niihästi linnal, kui ka ülikoolil vähem oleks. Haigemajade ülikooliga ühendamise mõttele seltsis ka maakonna valitsus. Nüüd ongi Tartu linna, maakonna ning kohaliste sõjavägede haigemajad (peale külgehakkavate haiguste) ülikooli kliinikutesse, peaaegselt hospitaal-kliinikutesse koondatud, mis üleüldiseid haigemajade ülevalpidamise kulused tublisti vähendab.

Et kadunud olid need vastolud, mis end. vene ülikooli ja tolleaegse saksa enamusest koosseisva linnavalitsuse vahel olid, siis tuli, sellekohaste ettepanekute peale, linnavalitsus ülikoolile mõneski asjas vastu ja andis toetust, kui palju tema rahaliselt kitsad olud lubasid. Nii on seni linn ülikoolile iga aasta Toomemäe korraspidamiseks, mida kogu linna rahvas jalutamiseks tarvitab, toetust annud, abirahasid ülikooli juure asutanud. Et õpetõõga sügissemestril algust taheti teha, siis tehti korraldustõid kiires tempos, mis sellepärast mõnes asjas puudulikud said.

12. juuliks olid ajut. dekaanid ametisse astunud, aga juba 5. augustil võttis nõukogu kogu ülikooli õpetoolide kava, mis teaduskondade kaupa kokku oli seatud, vastu ja saatis Haridusministeeriumile kinnitamiseks. Kuue teaduskonna (ilma usuteaduskonnata) jaoks määrati kindlaks 70 mitmesugust õpetooli. See arv on viimati tublisti muutunud. Peale selle tõõtati välja palkade normid, mitmesugused õpekavad ja plaanid ning määrused üliõpilaste vastuvõtmise jaoks. Õpekavad seati kokku vastavate teaduskondade poolt, kuna üliõpilaste vastuvõtmise määruste väljatõõtateks valiti dekaanid prof. K. Happich ja Dr. A. Schulzenberg. Ühtlasi asuti ka ülikooli põhikirja väljatõõtamisele. Sellesse komisjoni valiti kuraator P. Põld, dekaan N. Maim ja majandusnõunik K. Laagus. Et aga teistel jooksva tõõga liig palju tegemist oli, siis langes põhikirja kava väljatõõtamine peaaegslikult herra Maimi peale. See kava arutati ja täiendati mitmekordselt ülikooli nõukogus läbi enne kui ta Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks saadeti.

Määrati kindlaks: üliõpilaste vastuvõtmise algus 20. septembri peale ning esimene ametlik nende immatrikuleerimine — 4. oktoobriks, kell 10 hommikul.

Õpetegevus algas ülikoolis 6. oktoobril. Ülikooli pidulikult avada otsustati aga 1. detsembril 1919., s. o. päeval, mil aasta tagasi ülikool saksa okkupatsioonini võimudelt üle võeti.

Endine veneaegne ülikool pühitses oma aasta-päeva iga aasta 12. detsembril. Meie ülikoolile on aga 1. detsember kahekordseks mälestuse päevaks: esiteks ülikooli esimene pidulik avamine ning teiseks — ülikooli sakslastelt ülevõtmise päev.

Nagu tundmata saatuse mäng oli see, et meie oma vaimlikkude vabaduste kantsi just selle rahvuse võimumeestelt ja nende järeltulejatelt võisime vastu võtta, kes meie 700-aastase ajaloo kõige tumedamate lehekülgede kirjutajad olid.

Ei saa ka tähendamata jätta, et peale ülikooli avamise tööde veel teisi kavatsusi tehti ja täide saadeti. Ähvardava rüugetaudi vastu võitlemiseks polnud kogu riigis kuskilt kaitserõugete lima saada. Samati oli mitmes kohas riigis marutõbi koerte seas laiali lagununud. Ja haigetest loomadest puretud inimesi pidi Soome, Helsingi, ravitsemisele saadetama, mis valitsevate sõjaolude tõttu mõnikord otse võimata oli. Sellepärast otsustas ülikooli ajut. nõukogu, loomaarsti teaduskonna ettepanekul, asutada nimetatud teaduskonna juure Pasteuri instituut ja kaitserõugete lima valmistamise jaam. Need asutati kiires korras ja juba 1919. a. sügisel, enne ülikooli pidulist avamist, algasid tegevust. Nimetatud uute asutuste kasulikkus on väljaspool igat kahtlust ja tagajärgede üle võib siis otsustada, kui nende tegevuse üle edespidi vastavad aruanded ilmuvad, mida seni kahjuks veel pole tehtud. Peale selle avati ka uuesti ülikooli naistekliiniku juures ämmaemandate kool, mis paar aastat kinni oli olnud.

Paraleelselt ülikooli organiseerimise ja alatud õpetegevusega valmistati ette ülikooli pidulisele avamisele, mis, nagu juba tähendatud, 1. detsembril sündis. Üleüldiselt kombeks saanud korra järele valmistati ja saadeti kõikidele ülikoolidele Euroopas, Ameerikas ja mujal (peale Venemaa, kellega sõda käis), järgmine ladinakeelne avamispidu kutse:

„POST constituam rei publicae Estonicae libertatem communi omnibus Estonis curae fuit Universitatem antiquam, quae olim Dorpati floruit, belli tempore deminutam et vastatam, nunc ad vota civium nostrorum explenda destinatam in novam revocare vitam. Iam adfluere coepit ad aliam matrem suam juvenus studiosa, quam instruent et docebunt doctores nostrates externique huc vocati. Sacris igitur solennibus initia novae studiorum nostrorum aetatis rite celebranda censuimus Kalendis Decembribus huius anni, ad quae solennia Vos, viri illustrissimi ac doctissimi, honorifice invitatos volumus. Si quem igitur legatum, qui praesens feriis nostris intersit, ex amplissima societate vestra miseritis, gratum nobis erit de nomine et adventu eius certiores fieri, ut eum hospitibus honoratissimi loco habere possimus. Valete.“

See kutse saadeti, peale tema otsekoheste ülesande, ka veel selleks, et meie ülikooli ja asutatud Eesti Vabariiki välisele teaduse ilmale tutvustada. Et sellel ka tagajärge oli, tunnistavad need, enamasti soojasisulised aadressid ja tervituskirjad, mida ülikool üle poole saja Euroopa, Ameerika, Aasia ülikoolidelt sai.

Teiste asutuste esitajatele ja üksikutele isikutele saadeti kutse eesti ehk prantsuse keeles. See on järgmine:

„Oma riiklist iseseisvust kindlustades, püüab Eesti Vabariik ka oma vaimlise enesemääramise ja kultuurilise eneserahuldamise võimalustele kindla põhja panna.

Selles mõttes omandab Tartu ülikooli avamine kõrgema õpeasutuseks, mis esimeses joonel Eesti rahva huvides teadust peab arendama ja teaduslist haridust laiali laotama, riiklise tähtsuse.

Sellepärast on ülikooli valitsus otsustanud ülikooli avamist 1. detsembril s. a. pidulikult mälestada ja kutsub Teid sellega kõige aupaklikumalt tähendatud aupäeva pühitsemisest osa võtma“.

Vahe ajal oli ka usuteaduskonna avamise küsimus, mis suvel hääle lahkumisekorral paaril korral otsustamata jäi, lahendatud ja teaduskonna kava haridusministeeriumi poolt kinnitatud. Teaduskonna ajut. dekaaniks oli määratud Laiuse õpetaja, prof. J. Köpp. Samuti asutati ka apostliku usuteaduse õpetool, mille professoriks valiti ülempreester K. Tiisik.

Nii oli ülikooli pidulikuks avamise päevaks seitse teaduskonda 71 professuuri ja 26 dotsentuuriga olemas. Nende jaoks oli üles annud, valitud ja ametisse kinnitatud õpejõude järgmisel arvul: ajaloo-filosoofia teaduskonnas — 15 professori ja 5 lektori; matemaatika-loodusteaduskonnas — 14 professori ja dotsenti; põllumajandusteadusk. — 5 õpejõudu (1 prof., 1 dotsent ja 3 teist õpetajat); loomaarsti teaduskonnas — 9 professori ja dotsenti; arstiteaduskonnas — 8 professori ja dotsenti (puudusid veel 10 professori); usuteaduskonnas — 6 professori ja dotsenti ja õigusteaduskonnas esialgu ainult — 4 professori. Peale selle oli lubatud veel mõne aine üle 8 eradotsendil ja professori ameti stipendiaadil ettelugemisi pidada. Kõikide õpejõudude nimepidi üleslugemine viiks pikale, seda enam, et näi mitmel korral ajalehtedes ja aruanetes on ilmunud.

Esimesel poolaastal, s. o. 1919. sügissemestril, suudeti algada õpetööga ajaloo-filosoofia, matemaatika-, loodusteadus-, põllumajandus-, loomaarsti-teaduskondades ning arstiteaduse eelosas (filosoofikum). Teistes teaduskondades ja osades ei olnud seda võimalik äravõitmata takistuste pärast teha.

Avamispäevaks oli üliõpilasi vastu võetud — 351, 197 meeste- ja 154 naisterahvast ja 70 vabakuulajat. Nende hulgas oli — 369 eestlast ja 52 teistest rahvustest.

Esimesena Eesti ülikooli üliõpilasena sai immatrikuleeritud — Jaan Maarfeldt, missugust asjaolu samuti tuleb ära tähendada, nagu sakslased oma esimest, 1802. aastal immatrikuleeritud üliõpilast, Petersoni, tihti meele tuletasid.

Ülikooli pidulik avamine.

1. detsembril 1919. seisid vana Tartu ülikool kord jälle piduehtes, nagu ta seitsmeistkümnelt aasta eest, 12. detsembril 1902. ülikooli 100. aastase juubeli päeval oli olnud. Ülikooli aula saal oli rikkaliselt valgustatud, rohelisega kaunistatud ja puupüsti kutsutud võõraid täis. Vahe oli, suur vahe oli aga mõlemis pidustusis nii hingeliselt, kui ka väliselt. 12. detsembri 1902. a. juubeli pidustusel ehtisid aula kõrgete rõdude ääri ainult mitmesuguste Vene isevalitsejate, tihti õige viletsalt maalitud pildid, kuna nüüd need kõik kadunud, kõrvaldatud (Venemaale evakueeritud) olid.

Imelik maitse oli venelastel. Teaduse templi esituskoda, aga mitte ainultki teaduse esitajate pilti! Ainult tsaarid ja tsaarid. Puudus veel jumalaema kuju. Nimetatud tsaaripiltide asemel ehtis nüüd rõdude ääri valusõrnalt vaadet paitav Eesti trikoloor, rahvuse hinge avaldus.

100 aastast juubeli pidustasid vene mundrites ametnikud ja üliõpilased vormi täitmiseks. Siin aga rajas lihtsas kuues ja sõduri määrdinud, tihti katkises, mundris rahvas oma esimest teaduse templit, avas selle uksi, et võiks valgus, see valgus, mida ta mõistab, aimes ja igatseb, paista temale ja ta tulevastele põlvedele.

Missugune sündmus! Ja missugusel veel ajal! Narva all on teine Verdun. Käimas vihasemad vihastest võitlustest elu ja surma peale; Peipsi taga, versta 75 peal, rõhub vaenlane raskelt peale, et kui mitte käputäit kangelaslikku rahvast ära hävitada, purustada ei suuda, siis vähemalt temale raskeid rahutingimisi ette kirjutada.

Ja vana Tartu avab stoilise rahuga oma ülikooli, paneb aluse esimesele Eesti teaduse templile!

Kui pidusaali astusid ja neid tõsisel eluraskuste, sõja ja revolutsiooni tormides vintsutatud vaikkeid nägusid nägid, siis tõusis tahtmata imestus: kui palju usku, usku iseenesesse sel rahval!

Ja seda kinnitasid kõik need soojad õnnesoovid, tervituskõned aulas ning kõned pidusõõgil õhtul „Vanemuises“, millest ligi 400 kutsutud võõrast osa võtsid.

Seni oleme vaadelnud peaasjalikult Eesti ülikooli asutamise ja organiseerimise töid. Ülikooli sihtidest, kavadest on niipalju juttu olnud, kui komisjoni poolt vastuvõetud otsused lühidalt näitavad.

Et lugejaid ka see huvitab, missugusest seisukohast ülikooli korraldajad välja on läinud ja tutvuneda nende tuleviku sihtidega, kuhu poole kavatseti ja kavatsetakse püüda, siis toome siin mõned väljavõtted, seda iseloomustavad kohad, ülikooli kuraatori, herra Põldi poolt avamispidul peetust kõnest.

Juba kõne algusel seadis kõneleja järgmised küsimused üles ja vastas ka nende peale.

„Kas oleme täna, Tartu Eesti ülikooli avamisel kui barbaarid vanade kultuuri rahvaste päranduste jagamisel, kes aukartuseta ja hoolimata sellega ümber käivad, mis aastasadade vaimutöö loonud? Kas tunneme endid kui minevikuta, kuulsate isadeta tõusikud, kes ise ilma imponderabiiliateta olles asuvad edendama seda, mis kvantitatiivselt kaalumata ja üksnes sisemise mõõtmata väärtuse järele hinnatav?.

Ei ole meil seda tunnet. Sest meie võtame ainult vastu Gustav Adolphi ja teiste meie maa endiste valitsejate päranduse kui täie- ja ainuõiguslikud pärijad. Meie kindlustame endile kui rahvas iseseisva riikliku ja vaimliku eluhuvides segamata tõe hallikad, mis ka siit katedritelt varemalt kuulutatud tõe konsenkventsides, meie piirides, meid peavad karastama ja jootma.

Meie kõrvaldame ainult kõik võõrad paleused ja sihid, kõik kõrvaltendentsid, mille teenistusse meid kaua ka „vaba teaduse“ nimel siitkaudu on püütud suruda ja ütleme: meie tahame kui rahvas vabalt ka oma aateid valida, teiste määramata oma mõtteid mõelda, oma otsimistele vastuseid leida. Meil on õigus seda, mis looja meile annetena hälli pannud ja osaks annud, takistamata, sisemisest sunnist temas peituvat pradisposit-

siooni järele areneda ja kasvada lasta. Ja meie ei taha mitte nurisedes kaevata, et meiega loodus nagu „võõraslastega“ oleks ümber käinud; meil ei ole põhjust alandlikus orjameeles looduselt kaasa antud vara häbeneda. Jumala säde, mis meis elab, tungib võimulekides loitma: meie täidame kõrgemat käsku, kui meie oma valguse kõrgele künla jalale asendame, kus värske õhk tule põlemist elustab. Ning pealegi: mis pärandus siis see on, mis meie kätte langeb?

Hooned, auväärilised ja suured, kus kord säranud F. G. Parroti, Morgensterni, Teichmülleri, N. Pirogovi, C. ja A. Schmidt, T. G. V. Struve vaim; kust väljaläinud K. E. v. Baer, A. v. Middendorff, A. Harnack, G. v. Bunge. Õpeasutused ja sisseseaded, mis töövõimalust pakkusid tuhandeile teaduse jüngritele, kes kokku voolasid kõigist tsaaririigi nurkadest, põhjast ja lõunast. Vana Rootsi kindluse ase, Doome mägi, varjurikaste puieskääkudega ja kaunite väljavaadetega, kus laulunud kord „Vanemuine“ Emajõe lained seisatama jne.

Kuid neis hoonetes, auväärilistes ja suurtes, on näidanud oma Meduusa palet ka Katkovi ja Pobedonostsevi venestusaade. Neist hoonetest, suurtest ja auväärilistest, on kõlanud surma kell Eesti rahvale. Ei ole siin ka alati mitte kindel, sama vaim valitsenud. Siin on vaimud vaheldunud: sest siin on asunud vana vana Tartu saksa ülikool, Jurjevi ülikool, A. O. K. 8. saksa ülikool. Ning õpeasutuste au ja hiilgus, kaunis sisseseade, 420.000 köidet ilmakuulsast raamatukogust — see kõik on veerenud Jurjevi ülikooli evakuatsiooni rongidega teisele poole Pihkvat. Järele on jäänud mõndagi, — ilus majanduslik põhi ühele ülikoolile. Kuid ikkagi ainult väline võimalus, kest.

Ülikool ise tuli ja tuleb luua.

See ülikool, universitas literarum, on teatava vaimu asupaik. Ülikool on teaduste kodu, mis viib kõrgesse mõtlemise õhkkonda, „teisele poole head ja kurja“, kus kõik probleem, mõtlemine ise oma olemuses neist probleemidest kõige raskem. Ülikool on erapooletu teaduste kodu, mis vahet ei tee juuda ega greeka mehe vahel, millele amicissima veritas.

Selles mõttes on ükspuhas, kes siin õpetab, mis keeles õpetab, kui see aga teadus on, mida ta õpetab. Kuid teiselt poolt peab ülikool olema teaduse kodu, mille erapooletus eluline, mis tunneb kaasa ümbritseva ühiskonna südame tuikamist, mis arvatavas erapooletuses erapoolikuks ei muutu või ära ei külma, mis tunneb küll probleeme, kahtlusi, kuid ei upu skeptitsismi ääretusse merde, vaid ikka tee leiab tagasi töö ja teo juure, inimese juure, rahva juure, keda ta teenib. Ülikool on rahvusliku kultuuri istandus: osanik üleilmilises rahvastevahelises teaduslikus ühispuudes, ei saa ta ennast lahti kiskuda oma ümbrusest, mille nähtusi ta kõige pealt peab valgustama, mille noorust ta eestkätt peab kaasa kiskuma oma paleuste teenistusse, millele ta peab andma oma salvedest, et ise vastu saada värsket verd, uusi teaduse kandjaid.

Sarnasena on ülikool vaimlik hoone, aade, mis kehastust otsib, ülesanne. Sarnasena ei ole ta kuskilt võõrsilt laenatav, endistest eeskujudest kopeeritav, vaid peab tõusma kui Eesti ülikool, kui Eesti rahva vaimu saadus, kui originaalne, omapärane institutsioon ja organisatsioon.

See teadmine ja tunne on Eesti Vabariigi Tartu ülikooli korraldustöid juhtinud kuni siimaani...“

Nii oli ülikooli avamise pidul kuraatori kõne see osa, mis ülikooli korraldava komisjoni põhimõtteid ja sihtjoone tema tegevusel selgitab.

Ja „tunneb kaasa ümbritseva ühiskonna südame tuksumist...“ Seda oli näha niihästi ülikooli avamispidul, kui ka tema, ülikooli, organiseerimise tööde ajal, kus tegelesed üksmeelselt töötasid, püüdsid, nägid vaeva, nagu oma asja juures, veel rohkemgi, nagu suure, ülitähtsa asja juures, millest ripub ära meie rahva tulevik, tema olemine raskel võitlusel rahvaste peres.

Kuna tsaarivalitsuse ajal ei lubatud Eesti rahval oma emakeeles Tartu ülikoolile tema 100-aastase juubeli puhul õnnegi soovida, siis avas seesame rahvas nüüd, 17 aasta järele — oma Eesti ülikooli. Missugune vahe, võit, ajaloo hüpe!

Ja seda tundis rahvas, tundsid piduvõõrad, avaldasid need sajad õnnesoovid avamispidul. Oli midagi suurt toime saadetud rasketes sõja oludes!

Ei ole võimalik kõikide õnnesoovide sisu ette tuua, nende nimetusigi üles lugeda. Toome ainult ühe, iseloomustavama neist, mis üks meie intelligendimatest luuletajatest, Gustav Suits, praegune professor, seotud kõnes ülikooli avamispäevaks läkitanud oli ja mis pidul proloogina ette kanti:

„Õnnesoov Eesti ülikooli piduliku avamise puhul
1. detsembril 1919.“

Veel purskab tuld ja suitseb sõja kuri kraater,
kui valguse uus andja avand *alma mater*
siin oma ukсед vanad veerul vaikse mäe,
mis esimest, ei viimast rõõmupidu näe.
Missugune siin saatus aga vaheldunud,
all lipu uue rahvas ikka aheldunud,
kes metsikust see viljakandvaks muutund maa,
töös võõra ori, pidul võõral teenija.
Nüüd tagant aastasadade — oh aja ime! —
maarahva enese loss kannab seegi nime:
see tempel teaduste nüüd Eesti ülikool,
kui peremehed võõrad sasind, kasind vool
algjõuline ja hoolimatu soovist, vihast,
suurriigi, suurniku siin mõne eilsest ihast.
Rist-tuuled käinud kõikide me üle pää
mis suhtes mõnes olnud halb, see teises hää.
Maameeste kätetöö maast needki tõstnud kojad,
kuid sisseastumist nüüd alles pojapojad
nii hilja pühitsevad tulles tõusu teed
ja seltsis võõrad uued, sõbralikud need.
Kas sügisest ja talvest keeled kõnelevad
või mõlgub meelis vaimu uue, värske kevad?
Raud sügavad on tuules, tormis künnud vaod,
tõupõllud teaduste ja paleuste paod

nüüd andmeid ajaloolisi ja ajaloota
 siin sidugu ja vennastagu — tahaks loota.
 Ei tarkust õpetud või saada vaevata,
 maad põlluks tuleb harida ja kaevada,
 külv tõe ja ilu päiksele end peab andma,
 tung nooruse kui hääd ja küpset vilja kandma.
 Kord kõigi asjade, ju lausus Herakliit,
 on tule elava ja aine voolav liit.
 Maa, päike seadus looduse ja inimeste
 vastolude ja kokkukõlade on veste,
 me olemuse tumestus ja valguskiir,
 jõupingutuste mitmus, võrdlus, mõõt ja piir.
 Alt varal valikute püüda, hüüda üles
 ja ainet, ennast võita aja ruumi süles
 õnn sellele, kel põues aje, kutse loov,
 au, kelles teostub elu surematu soov
 sel avaruste õhus keerutaval keral,
 küll nähtav, nägematu silmaläätse teral:
 soost soosse anda aju töötav mõte kuum,
 otstarbekohasemalt välja koori tuum.
 Veel purskab tuld ja suitseb sõja kuri kraater,
 kui valguse uusandja avand *alma mater*
 siin oma ukсед vanad veerul vaikse mäe,
 mis esimest, ei viimast rõõmupidu näe.
 Oh otsigem ja teritagem siin metoodi,
 uut inimest kuis vana sügemetest loodi!

Ja „maameeste kätetöö maast needki tõstnud kojad“, kuhu 1. detsembril peremeestena, täieõiguslistena pärijatena, sisse astusid nende pojapojad.

Ja et need pojapojad neile jäänud pärandusega seni mitte halvasti pole ümber käinud, teda suurendanud, laiendanud ning aja- ja meie riigi ja rahva nõuetele vastavalt täiendanud, seda teame kõik ja seda oleme näinud ka käesoleva lühikese, meie ülikooli asutamise ülevaate kirjelduse alguses.

K. Lagus.

Üliõpilaskonna edustuse koosolek 21. oktoobril s. a.

Esimene edustuse koosolek käesoleval õpeaastal peeti ära reedel, 21. oktoobril, üliõpilasmajas. Ta pidi olema juba kesknädalal, 19. oktoobril, kuid tekkinud arusaamatuse tagajärjel jäi sel päeval pidamata. Üks osa edustuse liikmeid nimelt pidas oma „fraktsiooni“ koosolekut, et seisukohta võtta edustuse koosolekul arutusele tulevates küsimustes. Koosolek venis aga kauaks, ligi $\frac{3}{4}$ tundi üle edustuse koosoleku määratud alguse tunniaja. See asjaolu andis edustuse teisele rühmale, korporantidele, põhjuse ära minna. Nii jäigi üldine koosolek pidamata. Järgmine kutsuti kokku reedeks.

Koosoleku päevakorras olid tähtsamad punktid: üliõpilaskonna üldmärgi küsimus, edustuse kodukord ja täiendavad valimised juhatause ja toimkondadesse. Peale selle vähema tähtsusega küsimused, nagu eelmiste koosolekute protokollide kinnitamine, ja informatsioon toimkondade tegevusest. Pealtkuulajaid oli kogu edustuse tegevuse ajal ennenägemata hulk: umbes 50 inimest. Tõmbejõuks oli muidugi üldmärgi küsimus.

Koosolek algas umbes poole tunnilise hiljaks jäämisega. Tehti päevakorras mõned punktide ümberpaigutused. Täiendavana punktina võeti juure kodukorra täiendamine.

Esimesena punktina oli päevakorras kahe eelmise koosoleku protokollide kinnitamine. Protokollid loeti ette ja mõnesuguste paranduste ja täiendustega kinnitati ära. — Järgnesid täiendavad valimised. Lahkunud abiesimehe ksv. A. Oinase, kirjatoimetaja ksv. J. Volti ja abikirjatoimetaja ksv. A. Eslase asemele valiti „organiseeritud“ ja „organiseerimata“ rühma ettepanekul: abiesimeheks ksv. Kuke, kirjatoimetajaks — ksv. N. Blumenfeldt ja abikirjatoimetajaks ksv. J. Volt. „Üliõpilaslehe“ toimkonda, lahkunud ksv. K. Kirpi ja M. Reistali asemele, valiti korporantide rühma ettepanekul — ksv. Sammul ja organiseeritud rühma ettepanekul ksv. A. Koort. Revisjontoimkonda valiti ksv. A. Susi. Kõik valimised sõndisid ühel häälel, sest ametid on juba läinud õpeaastal rühmade vahel ära jaotatud ja rühmad püüdsid kokkuleppesest kinni pidada. Väike kõrvalekaldumine tuli küll avalikuks ka samal koosolekul, nimelt majandustoimkonna liikme valimise juures. Toimkonnast astus tagasi ksv. Jürgenstein, korporantide rühmast. Rühm uut kandidaati ta asemele üles ei seadnud, kuigi kokkulepe põhjal ta oleks pidanud seda tegema motiveerides oma teguviisi sellega, et toimkonnal ei olevat tähendust ja et ta olemasolu tarvidus üleüldse küsitav. Vastuvaidlused sellele väitele ei saavutanud tagajärgi, ka teiste majandustoimkonna liikmete seletused mitte raskest töökoormast. Et kandidaati keegi üles ei seadnud, mindi üle järgmise päevakorra punkti, kodukorra täiendamise juure. Ksv. A. Susi tegi ettepaneku täiendada kodukord määrusega, mille järele sel juhtumisel, kui edustuse koosoleku kvoorum $\frac{2}{3}$ edustuse koosseisust kokku ei tule, määratakse lähemal päevil uus koosolek, mis on otsusevõimeline poole liigete koos olles. Oma ettepanekut motiveeris ta tarvidusega töötada intensiivsemalt, et jõuaks rutem kodukorra ja üliõpilaskonna üldorganisatsiooni põhikirja vastuvõtmisega lõpule. Ettepanek võeti vastu ühel häälel. — Järgnes üliõpilaskonna üldise välise märgi küsimus.

Ksv. A. Susi tegi ettepaneku: edustus tunnistab põhimõtteliselt tarviliseks üliõpilaskonna üldise välistmärgi mütsi näol. Mütsi kohta käivate määruste väljatöötamiseks valitakse 5-liikmeline komisjon. Järgnesid väiksed läbirääkimised. Nähtavasti ei tahetud enam palju sõna võtta, sest seisukohad olid selged juba kevadest saadik. Uusi argumente pro või contra on raske ette tuua. Sõna võttis ksv. Sammul ja teatas, et korporantide rühm ses küsimuses jääb erapooletule seisukohale: neil ei ole põhjust vastu olla, sest sõjariistana korporatsioonide vastu ei saa üliõpilasmütsi tarvitada, nagu seda mõnelt poolt tahetakse, kuna teiselt poolt nad arvavad, et müts ei too tarvilist ja nii igatsetud ühtlust üliõpilaskonda. Järgnesid läbirääkimised, milles iseenesest mõistetavana põhijoon heliseb, et mütsi kandmine on vabatahtlik. Korporantidele püütakse selgeks teha, et neil pole põhjust erapooletuks jääda, küll aga poolt olla.

Hääletamisel jäävad korporandid siiski erapooletuks. Nii saab ksv. A. Susi ettepanek poolt 14 h., kuna 10 erapooletuks jäi. Kuna üliõpilasmüts on kogu üliõpilaskonda puutuv küsimus, siis on tema otsustamiseks tarviline $\frac{2}{3}$ hääle pooltolemine. Seega näis asi läbi kukkunud olevat. Kuid seal tuletati meele, et kodukorra põhjal peab olema kas poolt või vastu, erapooletuks võib jääda ainult koosoleku poolt mõjuvaiks tunnustatud põhjusil. Korporantide erapooletuks jäämise motiivid pandi hääletusele ja tunnustati häälteenamusega mitte-mõjuvaiks. Selle peale tõuseb üles ksv. E. Leoke ja teatab kategooriliselt korporantide rühma nimel, et rühm jääb erapooletuks. Koosolek näis sattunud olevat umbkotti, millest raske pääseteed leida. Pääsetee otsimiseks tehti vaheaeg. Korporantidel ei olnud nähtavasti tahtmist takistada küsimuse otsustamist. Seepärast leiti ka nõu, kuidas tekkinud seisukorrast pääseda. Kui veerandtuunilise vaheaja järele koosolek jätkus, tegi ksv. E. Leoke ettepaneku, täiendada kodukord määrusega, mille järele sel korral, kui mõne osa liikmete erapooletuks jäämise tõttu ei saa ettepanek $\frac{2}{3}$ hääli poolt ja kui erapooletuks jäämise motiivid tunnustatakse koosoleku poolt mittemõjuvaiks, siis otsustab lihtne häälteenus. Ettepanek võeti vastu ühel häälel, sest temas näis avavat pääsetee. Selle värskel kodukorra täienduse põhjal hääletati uuesti ksv. A. Susi ettepanek, korporantide erapooletuks jäämise motiivide mõjuvaiks tunnustamise küsimus ja hääletuse tagajärgede samade olles, kui ennegi tunnustati üliõpilaskonna üldise välismärgi tarvilikkus mütsi näol otsustatuks. Ei saa salata, et see kodukorra täiendus ad hoc, teatava küsimuse lahendamiseks, sündis parlamentaarsete mõistete vastu ja halvana pretsedendina võib ka tulevikus samasuguseid väärsamme õigustada. Edustusel praegu arutusel olev kodukord peaks sarnaste manipulatsioonide eest kaitstud olema. Mütsi kohta käivate määruste väljatöötamise komisjoni valiti ksv. ksv. A. Oinas, A. Koort, A. Tamm, J. Volt ja A. Susi. Korporandid oma kandidaate sellesse komisjoni ei nimeetanud, kuna nad erapooletuks jäid. — Hilise aja tõttu lõpetati koosolek k. 1/21 ö. Järgmine koosolek pidi olema kesknädalal, 26. oktoobril, kuid kvoorum puudusel jäi pidamata. Nii on tänava kolmest määratud koosolekust ainult üks ära peetud.

—us.

Järgmine õiendus

on meile Tartu ülikooli rektori poolt avaldamiseks saadetud.

„Üliõpilaslehe“ toimetusele.

„Üliõpilaslehes“ nr. 9 lehk. 3 tõendatakse et „arusaamatutel põhjustel on keeldutud kahe Soome õpejõu valimisest vabadele õpetoolidele, kohti hoides meie omamaa mehele, kes küll kooliõpetajana võiks väga hästi tegutseda, ülikoolis õpetegevuse nõuetele aga mitte hästi ei vasta.“ See lause ei vasta mitte tõepärasele asjaoludele. Sest esiteks ei ole ülikooli metsaosakonnas, mille kohta lause käib, mitte kahte Soome õpejõudu kandideerinud ja, teiseks, ei ole asi ka ühe kohta, kes oma kandidatuuri üles seadnud, mitte veel lõpulikult otsustatud. Mis puutub aga „omamaa mehesse,“ siis on tema oma rohkete kogemuste pärast kompetentseks küllalt arvatud tegeliku õpetajana kohta täitma, millele ta valitud, kuna vaba olev professor alles täitmist ootab.

Prof. J. von Kenneli õiendus.

Herra Tartu Ülikooli Rektorile.

Kirja peale 10. X. 21. Nr. 8706 on minul „Üliõpilasleht“ nr. 9. ilmunud artikli zoologia muuseumi puutuva osa asjus au järgmist teatada:

Niipalju kui lauseid seal on muuseumi üle, niipalju on seal ebateateid ja sihlikke kõrvalekaldumisi. Mina jälgin autori lausetele:

1) Ei ole õige, et uuestiehtatud kõige suurem maja Tartus muuseumi päralt oleks: muuseumi päralt on teatavasti ainult kolm saali II korral, kuna instituut on asetatud tiivhoonesse samal korral.

2) Ei ole õige, nagu oleks muuseumi varandus tagasi toodud: muuseumil puudub vähemalt pool osa ta kogudest, suurem osa täistopitud imetajate kogust (kõik ahvid, poolahvid, paljud kiskjad ja väiksemad loomad ja nende kondikavad), edasi terve ööloomade kogu, kõik kuivatatud korallid ja pea kõik okasnahalised; suurem osa õpekogust, mitmed kapid putukatega ja palju muud. Instituudil puudub pea terve ta raamatukogu, peale endise zootoomia kabineti raamatute, mis alles hiljuti tagasi toodi.

3) Arvamise kohta, nagu „puuduks muuseumi juhtidel igasugune oskus ja maitse korraldamiseks — ühe teise tõlke järele isegi teadmine ja võimine —“, ei saa mina ise mitte otsust teha, kuna mina sellega enesele ühe tunnistuse välja peaks andma. Ainult niipalju tahaksin ma ütelda, et minul oma õieti pika elu jooksul juhust on olnud pea kõiki Saksamaa, Londoni, Peterburi ja Moskva riigi- kui ka ülikooli-muuseume tundma õppida ja et ma neid näinud olen mitte kui möödaminev vaatleja, vaid uurinud kui eriteadlane ja sellepärast küll teadma peaksin, kuidas üks muuseum sisse seatud peaks olema.

4) Nimelaua asjus maja peasissekäigu kohal võib ainult ütelda, et maitse üle ei tule vaielda. Kuna teised instituudid oma olemasolust selles majas rahvale plakatide kaudu teada olid annud, siis näis korraline olevat, kui ka zoologia muuseum nende eeskujule järgnes. Ei olnud ju võimalik ennem artikli autori heakskiitmist selles asjus kätte saada ega stiilirikka nimelaua loomiseks võistlusi korraldada, — teatavasti ei meeldi isegi sarnaste võistluste tagajärjed kõikidele. Ja kuna ukse püüad juba tarvitusel olid võetud, siis näis sündsaks kohaks olevat neljanurgeline väli ukse võlvi kohal, kuhu ka must laud valge kirjaga paigutati. Minu pärast oleks võinud olla ka valge laud musta kirjaga, või roheline punasega jne. Minu ja ka teiste inimeste arvamise järele ei sega lihtne nimelaud mingisugusel kombel maja hiiglaesikülge, mida autor ilusaks nimetab, kuna teised Peterburi kasarmu stiilist räägivad.

De gustibus etc.

5) On selge ebatõde, et mitte rohkem ütelda, nagu ei oleks „muuseum kätte- saadav üliõpilastele isegi õppimise otstarbeks“. Veel kunagi ei ole kellelegi sinna juurepääsu keelatud. Läänud semestri lõpul käis muuseumi vaatamas palju kohalikke kui ka võõraid koole, olgugi et siis veel väga vähe oli korraldatud ja kappidesse paigutatud, suve vaheajal, kus teised instituudid tihti kinni olid, käisid arvurikkad külalised, nende hulgas isegi Soomest ja Leedust, ja alati oldi valmis näitama; muuseumi liikmetele tuttavad üliõpilased võivad alati takistamata muuseumi tarvitada. Et ruumid mitte alati lahti ei või olla, see on igauhele selge. Sest muuseumis on veel tarvis palju töötada, kusjuures alaline võõraste käimine segaks; vähearvulistel teenijatel on mujal tegemist, nü et mitte alati järelevaatajat ei leidu — ilma järelevaatamiseta aga puudutakse nii mõndagi, katsutakse kätega, kusjuures midagi katki tehtakse või vigastatakse; mõni asi kaob isegi ära, kuna publikum mitmekesine on ja asja- armastajaid on, kes kollektsioonideks asju sealt koguvad, kust neid leida on. On ilmsiks tulnud, et üliõpilased, kes eesruumis loengute algust ootavad, heameelega muuseumi oma ajaviite kohaks tarvitavad, kus nad jalutada, suitsetada ja juttu ajada võivad — see muidugi ei puutu asjasse. Selle vastu on nüüd teatavad päevad ja tunnid, esialgu teisipäeval ja reedel kella 12—2, võõrastele vaatamiseks kindlaks määratud, millal alati järelevalve eest hoolitsetud on; teistel aegadel saab juurepääsu soovi järele, kui vähegi võimalik, alati lubatud.

6) Artikli autorile näib muuseum kui „prügikammer või luukammer, — nii korratu ja läbisegi on kõik“.

Iseenesestki mõista kuuluvad zoologia muuseumi ka luud, niihästi terved kondikavad kui ka üksikud kondid, ja neid on meil rõõmustaval viisil õieti suur kogu, kuna võrdleva anatoomia instituudi kogu mitte ei evakueeritud ja kuna ka äraviidud asjadest osa kondikavasid jälle tagasi on toodud. On võimalik, et artikli autor muuseumi

oma külaskäiguga just sarnasel ajal austas, millal tagasi toodud asjad parajasti välja-pakitud olid; siis ei võinud loomuliselt veel õiget korda olla ja maaslamava pakkimis-materjaali tõttu ei võinud seal valitseda ka eriline puhtus. Kuid ta peaks tagasi tulema ja asja uuesti järele vaatama! Muidugi, kui tal loomuline vastikuse tunne kontide vastu on, siis ei ole midagi parata; „prügist“ ei ole aga midagi enam leida — igalpool valitseb laitmata puhtus.

Esimeses saalis on kõik süstemaatilises järjekorras ülevaatlilikult kappidesse pai-gutatud: bioloogiline kogu, selgroota loomad ja alamad selgrootalased, edasi eriosa-kondades putukad, lindude pesad, munad jne. Vabalt laudadel ja osalt aknalaudadel seisavad asjad, mille kallal veel praegu töötatakse, kui ka need asjad, mis hiljuti tagasi-toodud kastidest väljapakitud on ja mis veel järele vaatamist nõuavad.

Keskmes saalis on kappides linnud ja vabalt suuremad imetajad; paljude juures on tarvis parandusi ette võtta; edasi on kogu täistopitud lindusid sahtelkappides jaapid putukate kogudega.

Kolmandas saalis on veel kappides linnud ja väiksemad imetajad ja siis lamavad põrandal „kondid“ — kondikavad osalt juba üles seatud, osalt veel kokkupanemisel, kuid suuremalt jaolt juba omadeks osadeks kokku otsitud ja valmis pandud. Palju rasket tööd seisab siin veel ees ja aeglaselt edeneb see, kuna materjaal suuremalt osalt uskumata halvasti sisse oli pakitud ja pealegi veel kõvasti kannatada on saanud: väiksemad kondikavad on tihti ära muljutud, suuremal osal on pealuu ära eraldatud ja eraldi sisse pakitud; suuremad kondikavad on hoopis lahti võetud ja täiesti sega-mini kastidesse topitud, nagu just suure kiirusega aga juhtus. Postamidid ja rauast toed puuduvad täiesti ja suuremal osal puuduvad isegi etiketid. Siin tuleb nüüd kokku otsida, sorteerida, kokku passida, ära eraldada; tihti puudub mõni osa ehk mitugi, mida tundide kaupä tuleb otsida — see on aga veel alles Voroneshis ühes teises kastis, või on jälle täiesti kadunud. Ei ole kellegi kunst ja võtaks vähe aega kokku osta valmis kogu laitmata seisukorras, selleks on raha tarvis; aga käesolevat vana, halvasti hoitud ja rikutud materjaali nii korda seada, et ta ühes muuseumis tõesti end näha võiks lasta ja ka teaduse silma ees seista võiks, see nõuab kõige enne aega ja osavust, käe harjumist ja vilumust, see peab ära õpitud saama. Pealegi tuleb ju ainult ühe keskmise suurusega kondikava ülesseadmiseks tööle panna puu-, raua- ja lukk-sepad — et aluseid ja rauast tugesisid luua. Kuid praegu lamavad seal vaalaskala, elevantid, kaelkirjaku, kaamelid, hobuse ja paljude muude kondikavad. Igaüks nendest nõuaks selleks, et õieti ja ilusti kokku seatud saada, mitmed nädalad tööd ühelt preparaatorilt.

Veel raskem ja aega raiskavam on pehmekehaliste preparaate valmistamine ja korralik ülesseadmine konserveerivates vedelikkudes. Paljudes klaasnõudes on alkohol pruunik või sogaseks muutunud; suurtes anumates on tosinatekaupa igasuguseid olevusi läbisegi sogases soustis; tihti on vedelik kas pooliti või täiesti välja jooksnud või ära aurunud, seal sees olnud asjad enam ehk vähem kokku kuivanud; varemalt õieti ülesseatud asjadest on nii mõnigi omalt aluselt vabanenud, on kokku vajunud ja deformeerinud, osalt ka ära lagunenu pikkade transportide ja ühelt kohalt teise kandmise mõjul. Siin võib esialgu ainult päästa, puhastada, määrata, uut vedeliku juure kallata ja klaase õieti sulguda. Alles siis, kui kõik valmis on, kui halvemad teisendid välja on eraldatud, võib õigele ülesseadele järjekorras asuda. Kõik need korraldus- ja ülesseade tööd nõuavad asjatundlikku oskust, käte osavust ja tehnilist võimist, mida ainult praktiliste harjutuste kaudu on võimalik omandada. Siin aitavad teadmine ja tarkus väga vähe, ja selles suhtes on tegeline abi zooloogia õpejõudude kaudu vaevalt võimalik, igatahes väga väikese tähtsusega; pealegi ei ole neil herradel ka kõige vähemadki kohustust sarnastele käsitsi ja tehnilistele töödele, mille tarvis neid mitte palgatud ei ole ja mille eest nad mitte palka ei saa, kuna nad oma aega kasulikult ja paremalt teaduslikkudeks uurimisteks ära kasutavad, mis nende huvi-alas leiduvad. Et ainult üht sarnast preparaati õieti valmis seada, selleks on tarvis tunde, tihti päevi, ja meil on ainult üksainus preparaator, kes ka peaaesjalikult tunneb toppimise ja kondikavade kokkuseadmise töid, kusjuures aga pehmekehaliste käsitle-mine mitte tema kõvaks küljeks ei ole, nii et talle alati nõu ja jõuga abiks peab olema. Mis muuseumil hädasti tarvis oleks, et tööd ruttu võiksid edeneda, oleks mitmed tublid, hästi koolitatud, omal alal osavad konservaatoreid, või erilised muuseumi assistendid tarviliste tehniliste võimete-ga. Mõlematel olemasolevatel assistentidel on kolme õpejõu juures just küllalt tegemist loengute ja praktiliste tööde ettevalmistamise, raamatukogu juhatamise, reaktiivide ja värvainete valmistamisega jne., nii et nad aega muuseumi korraldamiseks omale nii ütelda varastama peavad. Ainuke instituudi teenija on tööga

peaaegu ülikoormatud, kuna kolm õpejõudu ja kaks assistenti tema võimisi tahavad kasutada; naisteenijal, kes ka geograafia kabinetis ametis on, kulub kogu aeg ära, et ruumides tarvilist puhtust alal hoida, kuna siiski tal veel palju muid töid teha tuleb; õnneks on mõlemad haruldaselt virgad inimesed.

Ülikooli zooloogiline kogu on rohkem kui saja aasta jooksul kokku korjatud; kaugelt suurem osa ei ole mitte praeguse aja nõuete ja meetodide kohaselt käsitatud kui vaatlemisobjekt, väga palju on ajajooksul halvaks läinud, palju on ainult kogutud, et seda oleks, ilma et oleks tähelepanu pööratud ka väljanägemise ja alalhoidluse peale; see kõik oli mingisugune zooloogiliste objektide kokkukuhjamine, mis muidugi transpordi, evakuatsiooni ja reevakuatsiooni mõjul mitte paremaks ei muutunud — ja nüüd on üks noormees pettunud, kui nüüd ühe aasta jooksul sellest kõigest mitte muuseumi korraldatud ei ole, milles iga loom vaatlejale elegantselt esineks! Sapienti sat!

7) Mis puutub väljendustesse ühe zooloogia instituudi assistendi kohta, kes peaaesjalikult herra professor Piiperiga koos töötab ja ka viimase tungival soovitusel ametisse sai võetud, siis kahjatsen ka mina, et meil siin mitte küpse täisväärtusliku zooloogiga tegemist ei ole. Kuid ma ei tea praegusel ajal mitte kedagi, kes ülesseatud nõuetele täiesti vastaks. Et tähendatud noormehel kui üliõpilasel veel loenguid tuleb kuulata, see oli meil instituudis ja ka ülikooli valitsusel tema palkamisel teada. Mina võin muu seas öelda, et ta senni kõik kohustused, mis temale kui assistendile tehti, küllalt rahuloldavalt on täitnud, ja et ta suure hoole ja usinusega muuseumis järele vaadates, korraldades ja katologiseerides töötanud on. Mis ta omal vabal ajal teeb, ei lähe mulle korda, kui ta ainult midagi autut ei tee.

Austusega

Prof. Dr. J. von Kennel.

Ülikooli teated.

Uued dotsendid.

Ettepannud teaduslike tööde ja habilitatsiooni tagajärgede põhjal on ülikooli nõukogu dotsentide kohuste täitjaks orgaanilise keemia õpetoolile Paul Kogermanni ja taime füsioloogia õpetoolile Hugo Kahho valinud. Eelpool nimetatud on tähendatud kohtadele ka haridusministeeriumi poolt kinnitatud.

H. Moora arheoloogia kabineti juhataja abiliseks.

Professor A. M. Tallgren on ette pannud, et üliõpilane H. Moora arheoloogia kabinetti ta abiliseks määrataks. Ettepanek on heakskiitmist leidnud.

Mag. pharm. A. Melkert,

ülikooli apteegi juhataja vabastatakse oma palve peale ametist, arvates 1. jaanuarist 1922.

Ülikooli aastapäeva

kavatsetakse ka tänava pidulikult pühitseda. Aktuse korra kokkuseadmise komisjoni on valitud prof. K. Happich ja prof. N. Maim. Komisjoni kuulub ka rektor H. Koppel.

300 sõjateadusse kuuluvat teost

ülikooli raamatukogust on ülikooli valitsus sellekohase ettepaneku peale, nagu kuuleme, sõjaministeeriumile edasi anda lubanud.

Auhinnatööde ained

arstiteaduskonna poolt 1921. a. on järgmised: 1) „Tartu linn tervishoiulikust küljest.“ 2) Vererõhumise muutused neerupõletiku juures ja selle põhjused.“ 3) Valgete vereliblede formel nahahaiguste juures. 4) „Katseline uurimine närvikiudude arvu üle, mis ärituvad lihakse kaudsel äritusel mitmesuguste ärituste juures.“ 5) „Mikroorganismiline flora arstirohtudes ja nende sterilisatsioon.“

Stipendiume

on tänavu välja jaotatud: usuteaduskonnas: stipendiaatisid — 11, õperahast vabastatud — 2; õigusteaduskonnas: stipendiaatisid — 21, õperahast vabastatud — 13; arstiteaduskonnas: stipendiaatisid — 69, õperahast vabastatud — 19; filosoofia teaduskonnas: stipendiaatisid — 9, õperahast vabastatud — 2; matemaatika-loodusteaduskonnas: stipendiaatisid — 20, õperahast vabastatud — 3; loomaarstiteaduskonnas: stipendiaatisid — 1, õperahast vabastatud — 3; põllumajandusteaduskonnas: stipendiaatisid — 19, õperahast vabastatud — 3. Sellekohane üliõpilaste nimekiri on avaldatud ülikooli kantseleis. Siinkohal üles tähendatud stipendiaadid on ka kõik õperahast vabastatud. Stipendiumid kõiguvad 12.000—4000 m. vahel.

Seni on pool osa stipendiumidest välja maksetud, teine pool maksetakse vahest alles detsembrikuus.

Uut üliõpilaste ühingut

katvasevad Narvast pärit olevad üliõpilased asutada. Ühingu nimi oleks „Narvensis“. ja sinna tahetakse kuuldavasti ainult neid võtta, kes Narva koolidest ülikooli astunud.

Oma saja-aastase juubeli

pühul on Buenos-Airese ülikool Tartu ülikoolile sümpaatia tundeid saatnud.

Läti ülikoolis

on registreeritud sel semestril 4379 üliõpilast, nende seas 81 hospitanti ja 52 vaba-kuulajat. Meesüliõpilasi on 2998, naisüliõpilasi 1381. Kaugelt suurem osa on lätlasi — 3430, selle järele tulevad: juute — 583, sakslasi — 277, venelasi — 57, poolakaid — 14, eestlasi — 9, leedulasi — 6, daanlasi — 1, rootslasi — 1. Läti alamaid on 4265, Vene alamaid — 44, Leedu — 20, Eesti — 8. Ühtekokku on väljamaalasi 114. Üksikute teaduskondade järele jagunevad üliõpilased: majandusosakonnas — 711, arstiteaduse osak. — 693, ajaloo-keeleteaduse — 509, inseneri — 446, keemia — 438, põllumajanduse — 500, matemaatika — 313, arhitektuuri — 130, usuteaduse — 77, loomaarstiteaduse — 100 ja mehaanika osakonnas — 462.

Jalgpalli võistlus

pühapäeval, 23. okt. Tallinna „Kalevi“ ja üliõpil. s. „Spordi“ meeskondade vahel lõppes „Kalevi“ võiduga 6:0.

Mäng seisis kogu aeg „Spordi“ värava juures. Esimene poolmäng lõppes 2:0 „Kalevi“ kasuks. Teisel poolmängul löid kalevlastel veel neli palli vastase väravasse.

Toimetusele saadetud kirjandus.

Ajakiri „Kasvatus“ nr. 1—19.

Kirjavastused.

J. S.-W. Meile ei kõlba Teie käsikirjad „Jumalus-ideest“ ja „Usu eitamisest“. Need on sündsad küll mõnele palvelehele ehk „Ristirahva Pühapäeva lehele“.

Väljaandja Üliõpilaskonna Edustus. — Vastutav toimetaja: Karl Peterson.

Toimkonna juhataja: Jüri Sammül.

Sekretäär: Alfred Koort.

Tegev toimetaja: J. Albreht.

Suur valik

Pesu-triiksärke,
trikoosid, kraesid, aluseid j. n. e.
kaelasidemeid,
sokke, kindaid,
spordiülikondi,
villaseid kampsoni j. n. e.

— Jalutuskeppe. —

Hinnad väljaspool võistlust.

Wennad LEPP,

Kaubahoov nr. 2.

Ed. Uusen

Rätsep, Tartus, Promenaadi t. 4.

Tellimised oma kui ka kaasatoodud riidest.

O. ZIMMERMANN

Tartus, Suurturg nr. 4.
Sadulsepatööstus ja kauplus.

Ladu Tallinnas,
Kuninga tänav nr. 5 — **K. Jürgenson.**

Soovitab suures väljavallikus Inglise ja Vene hobuse-riistu, sadulaid, ratsavaljaid, reisikohvrid nahast ja riidest, portfelligid, rahataaskusid, moodsaid naisterahva käekottisid ja kõiksugu peenikesest nahast kaupsid mõõdukate hindadega. Jällemüüjatele kõrged protsendid.

Kohvimaja Rütli tän. № 1

(endine Tsentraal).

Hommiku-, lõuna- ja õhtusöögid.

Igal ajal

kohvi, tee, kakao ja kõiksugu koogid.

Rätsepmeister J. HOLM

(endine juurelõikaja Peterburis)

Rütli tänav nr. 9, Tartus,

võtab kõiksugu

meeste- ja naisterahva üliriiete

päale tellimisi vastu. Esimese järgu töö!

Üliõpilastele 10% hinnaalandust.

R. JAKOBSON

Tartus, Uue-turu tän. 8,

soovib suures väljavalikus väljamaalt pärale jõudnud
**vilkkübaraid, inglise spordimütse,
talvemütse ja kõiksugu kraesid.**

Üliõpilastele 10% hinnaalandust.

Tellimised täidetakse ruttu ja korralikult!

1. novembril ilmus

Kirjanduslooline lugemik.

II. jagu (6. õppeaasta). Korraldanud Aug. RAUD.

Sisu: J. Kuhlbari, O. R. Jakobsoni, J. Pärni, J. Kunderi, E. Bornhøhe, Jak. Liivi, J. Tamme, E. Wilde, A. Kitzbergi, Juh. Liivi ja A. Haava elulood ja kirjatööde näited.

Eesti kirjastusühisus „Postimees“.

Kui raamatut ei ole mitte võimalik alaliseks omanduseks osta tema kalli hinna pärast, siis olgu ta vähemalt ajutiseks tarvitamiseks kättesaadaval, niisamuti ka need, missuguste trükid otsas: — seda tahab jõudumööda võimaldada „Sõnavara Laenukogu“, asutatud „Sõnavara Keskladu“ juure — Tartus, Lai tän. nr. 27-a, Rentei kõrval.

Esialgelt saab päärõhku pandud kogusse kõigetarvilikumate käsiraamatute ja suuremate õperaamatute koondamise peale, kuni ajajooksul ka ilukirjanduse ja teised osakonnad täienevad. Oma kallimahinnaliste ja paremate raamatute tõttu saab ja jääb ta ainsamaks selletaoliseks laiematele kihtidele kättesaadavaks laenukoguks Eestis.

Kautsjoniks võetava raamatuhinna (ühes kõite- ja katalogiseerimisküluga) saab lugeja raamatutagasi-toomise puhul kohe tagasi, nii siis ei ole alalist kinnist aastakautsjoni tarvis, mis on tüliks tema tarbekorral kättesaamiseks, kui ka takistaks paljude raamatute korruga laenamist.

Lugemisehind on esialgselt läbisegi iga raamatu pealt 1 marga peale päevas kindlaks määratud (võõrastele 2 marka) ja saab selleks jääma, kui tarvitajate rohkus võimaldab selle määraga hädapäraste ettevõttekuludega läbitulemist. Nii siis võib igaüks kõigest mõnemargalise kuluga tutvuneda kallihinnaliste ja vähesaadavate raamatute sisuga, kuna kõiki neid ostes raha peagi ei jätkuks teinekord kõige hädalisema ostmiseks. „Sõnavara“ püüdeid ja põhimõtteid, esitelduid ka „Üliõpilaslehes“ nr. 3/4, 7/8 ja 10, ärgu unustagu ükski kirjandussõber.

